

AZ ELSŐ LEVÉL A FEKETE SZEMŰ LEÁNYRÓL

Barátom, megfogadtam tanácsodat s mikor a kávéház előtti gömbakácon megláttam az első megperzselt, koravén levelet, elhatároztam, hogy elutazom arra a világ végére dugott nyaralóhelyre, amit oly nagyon ajánlottál.

Még napokig küszködtem magammal, mielőtt útra keltem volna. A klub mély, pompás székei kínosan fárasztottak, s szíveimből utáltam minden szót, amit a művészek itt beszéltek. A tervek, mik megvalósíthatatlanul szinte ott úsztak a füstös szobákban, s éppen mert érzett rajtuk a testetlenség illata, máskor izgató mámorral töltöttek el, most nehéz, komor, aggasztó felhő gyanánt lógtak fejem felett, s nyugtalanul éreztem mindennap, igen, valósággal halottszagot éreztem, a meg sem született és máris megsemmisülésbe fulladt eszmék koporsóságát.

És hiába menekültem más társaságba, hiába jártam orfeumokba és mint az elszánt úszó, hiába vetettem magam a pesti éjszaka zsongító, kábító árjába, fáradtan, idegesen kellett látnom, hogy végleg nem találok a helyemet.

Megpróbáltam dolgozni, napokig otthon maradtam s órákig ültem asztalom mellett, kezemben a toll, mely furcsa figurákat rajzolt a papírra, de egy sort nem tudtam írni és keserű gúnnyal néztem magam a tükörben: íme a vígjátékbeli író, ki hasztalan rágja tollát, egyetlen épkezláb gondolatot sem tud agyonnyútt agyából kiszivattyúzni.

Ahhoz sem volt már erőm, hogy komolyan szembenézzek énemmel, feltegyem magamnak a kérdést: vajon valóban mondanivalóim teljes kiapadását jelenti e kétségbeesítő tehetetlenség, vagy csak egy kis kövecske

áll az ár útjába, mely nemsokára megint bőségesen fogja ontani írásomnak megcsodált, hömpölygő folyamát.

Ezekben az átkozott napokban a Lili csókja is fanyarrá vált. Valósággal brutális vágy gyötört, hogy durván ellökjem magamtól, mielőtt számhoz ért volna jószagú szép ajka. Minduntalan kitörés előtt állottak némely bántó mondatok, mikkel semmi egyébért, csak a sértés kéjéért, fájdalmat akartam neki okozni.

Néha undorítósnak éreztem ezt a drágaságos, gyönyörűséges szép leányt. Magamban dühvel ismételtetem: Mit akar? Mit akar tőlem ez a dúsgazdagságban csuda-szépére finomodott nővirág? Miért hozza ide gyönyörű testét?

Kell neki az a gyönyör, mit a szerelem ad, a legmagasabb eksztázis, mire nő képes, és azt hiszi, hogy milliói olyan felsőbbrendűséget adnak neki, hogy idegeinek kis játékait éppen nekem kell a testi és szellemi gyönyör nagyszerűen összecsengő zenéjévé fokoznom.

Elfeledtem, hogy isteni szép — apja palotája és milliói nélkül is, hogy a szerelemre szépsége, okossága és bátorsága ad neki jogot, elfeledtem, hogy bódultan jártam hónapokig, míg közelébe jutva, ezer meg ezer sikertelen és újrakezdett ostrom után szerelmissé tettem őt magamba, s hogy reszketve, lázasan, pírban és sápadtan, könnyesen, mint egy kisvárosi bakfis, túrta el első csókomat.

Mindent elfeledtem, de éreztem, hogy itt az utolsó óra. Menekülnöm kell gyorsan, gyorsan, mielőtt gyalázatos lennék ezzel a leánnyal szemben.

Perzseltek átkozott gondolataim, úgy éreztem, hogy a kábító hőség belőlem ömlik a házakba, a kövezetre s onnan megszázszorozva ront vissza reám.

Elutaztam. A vonaton írtam Lilinek egy lapot. Semmitmondó néhány sort: Nem bírom tovább Pestet, menekülök és hat hétig vadember leszek. Szélben, szabadban nyargaló pusztázó, messze mindentől, mi könyv, írás és izgalom.

Másnap reggel ott voltam. Igazad volt, ezt el kell ismernem. Mikor a vasúti kocsiból kiléptem, mellbe vágott az illat s a napfény, mely káprázatosan csillogott az állomás bádgcstornáin, a kavicsos úton, a piros és

sárga virágokon s az egész belátható tájon. Sziporkázott, táncolt, tombolt mindenben, s mégsem éreztem bágyasztó melegét. Olyan volt ez a napfény, mint a friss, kezdődő szerelem: forró, tele színnel, illattal, kábulással, részegséggel — és mégis könnyű, hogy mindig többet-többet kíván az ember belőle.

Ez a napragyogás nem hagyott el, míg itt voltam. Még ha esett is az eső, s párás fátylak lebegtek a bükkös hegyek felett, akkor is mintha mélyről és magasról, innen is, onnan is át-áttört volna egy mosolygó fénypászma.

A nagy hegyek olyan könnyedén ülik körül a kisvárost, mintha csak gyermekek rakták volna őket játékházak köré dísznek. Komor tömegük, mely a világosból a nehéz, ünnepélyes zöldön át a mélabús feketéig s azon túl álombeli lilás kékségig változó színekben hívja maga felé a tekintetet, oly megnyugtató, annyira biztató volt, mint menekülőnek az áttörhetetlen várfal.

Közöttük, keskeny vágásokban, mese-tarka rétecskék, melyek mind a kis folyó völgye felé nyílnak, hol egymást váltogatják a kukorica zöld táblái, a búza sárguló pázmái s a zab ezüstösen fodrozó foltocskái. Itt-ott egy kaszáló szakítja meg a rendet.

Az első nap itt jártam, a folyóparton bolyongtam végig. Egy helyen szénát gyűjtöttek. Két búzatábla között olyan volt a parányi kaszáló, mint földre ejtett illatos selyemzsebkendő. Közepén egy szekér, mellette két fehér tehén kifogva tépegette a frissen sarjadó füvet. A félig rakott szekéren férfi állott s rendezte a szénát, amit egy fiatal asszony adogatott fel hozzá. A nő oly könnyedén emelgette magasba a hosszú favillát, mozdulatai annyi keresetlen, egészséges, majdnem antik bájjal és erővel lendültek, hogy elragadtatva néztem.

Az a lázadó, keserű dac, mellyel oly sokszor írtam a nép sorsáról, semmivé lett egy percre.

Könnyűnek, tisztának, rendben levőnek éreztem mindent, mert tele voltam a táj, a színek és a fény megnyugtató összhangjával.

Óvatosan kerültem minden ismerkedést, s ez biztosított a társaság nyúge ellen. A kis fürdő, mely a városka közvetlen közelében, félig őserdőben, félig gon-

dozott parkban feküdt, neveltetően kedves volt kezdetleges villáival, kurszalónjával, melyből kora reggeltől késő estig hallatszott a vidéki kisasszonyok zongorázása.

És kedves volt a közönség is, mely főképpen asszonyokból és leányokból állott. A közeli vidék földbirtokosai szokták ide küldeni fehérnepeiket, hogy a hűvös sétányokon s a jéghideg szénsavas vízben kiszellőztessék magukból a faluk tízhónapos, pállott unalmát.

A férfiak ezalatt otthon a cséplőgépek mellett izzadnak s a füledt nyári éjszakákon fűszagú parasztlányokat ölelgetnek; asszonyaiknak pedig életre-halálra udvarol a közigazgatás néhány itt nyaraló ifjú tigrise és a fürdő egyetlen mágnása, ki minden nyáron megjelenik ijesztően hosszú lábaival, örökös sárga kesztyűjével, s mindenki „Nyári báró”-nak hívja.

Csöndes derűvel néztem az embereket, s éreztem, mint nyerem vissza nyugalمامat. Új regényem, melynek tervét majdnem egy éve hordom magamban, csodálatos tisztán kezdett kibontakozni. Láttam egész szerkezetét, biztosan raktam egymásra a kifejlés emeleit, s a vég, mint pompásan ráillő tető, briliáns befejezést ígért.

Bár elindulásomkor mást határoztam, most azzal a nyugalommal, mit a világosan látott terv ad s ami minden alkotáshoz szükséges, végre sok nyugtalan hét után dolgozni kezdtem.

Ujjongtam; megtaláltam magam, s örvendtem, ahogy minden művész örvend a munka tiszta gyönyörének.

Egy estefelé a fürdő fősétányán lakásomra igyekeztem. Az utat ellepték a nők, mint nagy fehér pillangók libegtek ide-oda, különféle parfümök vonultak nyomukban s összevegyültek a hegyekről szállongó erdőillattal.

Érdeklődés nélkül mentem tova közöttük; figyelmemet sokkal inkább lekötötte a nyugati égen tornyosuló felhők vörösen, szürkén gomolygó hatalmas játéka, s arra gondoltam, hogy ezt a csodás, isteni látványosságot, mely napról napra önmagát újítja meg, sohasem ismételve elcsépelet fogásokat, hogyan tette az irodalom ezer meg ezer rossz leírással megunt, banális, figyelemre nem méltatott díszletévé a természetnek.

Valósággal megriasztott, hogy nevemet hallottam. Erőtéljes férfihang kiáltotta:

— Árpád! Szervusz, drága Árpád!

Egy padról, több nő közül barna, magas férfi ugrott fel, s mire magamhoz tértem, már átölelve tartott és ismételte:

— Árpád, édes Árpád! Milyen nagyszerű, hogy itt találkozom veled!

Lehetetlen volt bosszankodnom. Bozóky Jenő volt. Te ismered őt, tudod, hogy kedves, derék fiú, s engem az ifjúság meleg emlékei kötnek hozzá. Jogász koromban, mikor még azt gondoltam, hogy valahol mint zsiros perrektől kövérre gazdagodott fiskális fogom végezni díszes pályafutásomat, három évig elválhatatlanok voltunk. A Central kávéház sokat tudna beszélni ezekről az időkről, melyek számomra örökre elmerültek az emlékek ködös birodalmában, ízükkal, zamatjukkal együtt.

De Bozóky Jenőben tovább éltek, s most kivirágozva láttam őket benne. Meg se látszott rajta a háború, nyoma sem volt benne annak a kínos, lázas lüktetésnek, amit ma életnek csúfolnak.

Hirtelen keserűen szerettem volna felkiáltani: Jenő, neked érdemes volt négy évig a harctereket járnod! Ha minden elveszett is, nektek megmaradt az uraság, s a Bozókyak ezer holdja ma annyival nagyobb...

De minek mondtam volna ezt? Nevetséges lettem volna ebben a környezetben ezzel a beszéddel s időm se lett volna reá, mert Jenő a pad elé állított s kedvesen szavalt:

— Most megfogtam! Íme az én nagy barátom, Bodrogi Árpád, a híres író!

A nők finoman lenyomott érdeklődéssel nyújtottak kezét, s pár perc múlva alaposan benne voltunk a beszélgetésben.

Eleinte a Jenővel együtt töltött időkről folyt a szó, aztán a fürdőről, a közönségről. Az asszonyok kivésétek néhány nőt, kiknek soha hírét se hallottam, érdeklődtek a pesti színházakról, egy hallgatag barna leány megkockáztatott egy irodalmi kérdést is.

Együtt vacsoráztunk, s nem tagadhatom, hogy kellemesen telt az estém. Rég nem voltam ilyen társaság-

ban s a pesti emberek után jólesett velük lennem. Hiába! Azt el kell ismerni, hogy a magyar dzsentrí nagyszerű fajta. Csak politikáról ne beszélj velük! Hogy egy kicsit zárkóztak, egy kicsit büszkék? — Ha a terézvárosi rófösné exkluzív lesz az első békebeli milliós után, miért ne lenne tartózkodó Bozóky Sándorné, a Jenő anyja, vagy Kuthy Piroska, a menyasszonya? Elvégre ők pár száz esztendeje gyakorolják ebben magukat s nehezen tudnak leszokni róla. Minderre csak most gondolok, mert akkor eszem ágában sem volt ilyen kérdésekkel foglalkozni.

Bozókné nagyszerű öregasszony. Úgy eszik, mint egy légátus, iszik becsülettel s vacsora után szivarra szokott gyújtani.

Kuthy Piroska magas, szőke leány, elegáns, kicsit hideg, ami jól áll neki s Jenőt pompásan forralja.

A menyasszony mamája egy kis jóakarattal még fiatalnak látszik, s szereti, ha szépnek tartják.

Rajtam kívül még Bozóky Magda volt a társaságban, ki nagynénjének, a Jenő anyjának védőszárnyai alatt nyaralt.

Úgy eldiskuráltam velük, mint akármelyik kétlábú ember, mégis jólesett látnom, hogy minden szavamba író voltomból magyaráznak be valamit. Ismered már ezt! Ha társaságban szellemes vagy, azt mondják, könnyű neki, azért író, és ha laposabb vagy egy patikáriusnál, akkor is azt mondják: milyen szellemes, látszik, hogy író. Hosszú ideig kell valahol lenned, megmutatnod magadat az élet minden apró-cseprő semmiségében, hogy lássák: hiszen ez is olyan ember, mint mi, sőt sok tekintetben még olyanabb.

Elég az hozzá, hogy ez az estém jól telt el. Jenő úgy éjjél felé belejött, odasomfordáltak a cigányok s húzni kezdték a szomorúbbnál szomorúbb nótákat, mire Jenő úgy nekikeseredett, mintha siralomházban ült volna, olyan fájdalmasan nézett menyasszonyára, hogy megesejt rajta az ember szíve.

Az öreg Bozókné mély érzéssel szívta szivarját Kuthynéval együtt, s úgy nézte a távoli asztaloknál ülő embereket, mint egy méltóságosan gőgös, szép nőtény pulyka. Soha még ilyen tisztán nem láttam, hogy egyes

előkelő asszonyok öregkorukra a sok méltóságtól, rezerváltságtól olyanok lesznek, mint ezek a tekintélyes madarak.

Bozóky Magda szemei kibámultak a nyári éjszakába. Ahogy hirtelen reánéztem, majdnem megdöbbsentem. Életemben ekkora és ilyen mély fekete szemeket még nem láttam. Olyanok voltak ezek a szemek, hogy magukba szívták egész figyelmemet anélkül, hogy tudtak volna róla. Az arcát nem is láttam tőlük.

Vajon ez a leány is ilyen tiszteletre méltó öreg pulyka lesz valamikor? Ezt kérdeztem magamtól és nyugtalan lettem arra a gondolatra, hogy neki is ilyennek kell lennie.

Jenő megrázta magát s vágott szemével a primásnak. Hirtelen furcsán pengett a cimbalom, s a terc csúfodárosan siklott a primhegedű után:

„Nékem olyan asszony kell...”

Jenő kötekedve nézett menyasszonyára, az öregasszony szivarja hamus végével ütögette a taktust egy borvizes üveg oldalán, a leányok mosolyogtak — s készülődtünk hazafelé.

Úgy aludtam, mint a bunda.

Azután mindennap együtt voltunk. Nagyokat sétáltunk, fürödtünk, este egy-egy kicsit cigányoztunk.

Haragudtam magamra, hogy ez hamarább nem jutott eszembe. Ez hiányzott nekem! Ez a kedves, nyugodt hangulat, mely sohasem laposodott nyárspolgárivá, mert ezeknek a századokon át nemesedett embereknek a földdel, a természettel való folytonos kapcsolata valami finom szellemiséggel van telítve.

Néha-néha parányi ingerültség fogott el mégis, de ez rögtön elmúlt, ha Bozóky Magda megjelent a társaságban. Nem adtam magamnak számot erről a hatásról, de határozottan éreztem, hogy jólesik, ha látom ezt a leányt s hallok megnyugtatóan puha hangját, amely úgy ringatott, mint valami illatos, égszínkék hullám.

A kánikulai újságok tele voltak egy hírhedt francia regény reklámjával. Az öreg Bozókyné elmeséltette velem a tartalmát. Elmondtam, hogy egy előkelő és gazdag párizsi leányról van szó benne, aki annyira szereti vőlegényét, hogy az esküvő előtt felesége lesz. Mikor

azonban megtudja, hogy vőlegénye még ekkor is viszonyt folytat egy félkokottal, úgy áll bosszút rajta, hogy odaadja magát az első embernek, akivel a véletlenség az utcán összehozza, s ezt megmondja a szüleinek és vőlegényének is. A házasságból semmi sem lesz, a kisasszony elköltözik a szülői háztól, megkezdí leányéletét, melynek során véghezviszi azt a rengeteg szerelmi malackodást, amit Párizsban el lehet követni, s tetejébe mindennel el is dicsekszik az egész világnak s közbe-közbe hosszú előadásokat tart a leányoknak a szerelemhez való jogáról. Végezetül pedig, hogy minden rendbe jöjjön, egy félkegyelmű tanár elveszi feleségül.

Bozókyné azt mondotta a mesére:

— Legokosabb lett volna, ha a mamája az első intrádára kiverte volna egy fogát a frájlának.

Kuthy Piroskát nem érdekelte a dolog, reánézve a menyasszonysággal egyelőre minden szerelmi probléma tisztázva volt.

Magda nem tett semmi megjegyzést, nagyon meglepett hát, amikor séta közben magunkra maradvá megkért, hogy szerezzem meg neki a könyvet.

Azonnal írtam Pestre, elküldtettem a regényt s mihelyt megérkezett, odaadtam Magdának.

Két nap múlva visszakaptam. Nem tudtam megállani, hogy meg ne kérdezzem, mit szól hozzá.

Mintha egy pillanatig küzdött volna magával, azután bátran kivágta:

— Annak a leánynak igaza van!

Meghökkenve néztem reá. Ha Pesten hallom ezt, legfeljebb megértő mosollyal veszem tudomásul, de itt s ettől a leánytól meglepett ez a válasz.

Magda érezte, hogy magyarázattal tartozik, de nehezen ment neki. Láttam, hogy életében először beszél arról, ami minden leánynak a legnagyobb problémája.

Íme, halld te is, hogyan gondolkozik ez a leány:

— Nagynénémnek érthető a véleménye, mert ő akkor volt leány, mikor hét vármegyére szóló ritkaság volt a hasonló famíliákban egy vénkisasszony, s minden leány csak a férjhez menésre volt nevelve. Más volt akkor a gondolkodás, mint most, amikor ezer meg ezer

leány éppen úgy maga keresi kenyerét, mint a férfiak. S akik nem is dolgoznak, annyit tanultak, sokszor egyetemet is végeztek, hogy egész más világításban látják a szerelem és a házasság viszonyát s a leányok helyzetét, mint a régiek. Ebben a megvilágításban élesen kitűnik, hogy a felnőtt leánynak éppen olyan természetadta joga van a szerelemhez, mint a felnőtt fiúnak, s ettől a jogtól csak egy csomó előítélet fosztja meg.

— És maga? Maga mit fog tenni ezzel a jogával? — kérdeztem tőle.

Magda egy kicsit elsápadt, még az ajka is megszáradt az izgalomtól, de válaszolt:

— Szeretni fogok! Szeretni fogom az első embert, aki erre méltó lesz!

Nevetnem kellett.

— Igaza van, kisleány — mondtam neki —, szeretni fogja az első embert, aki méltó lesz magához, megkéri s feleségül veszi. Addig pedig várja epedve, de türelmesen őt, a méltót, a mesebeli herceget, aki eljön majd egy szép napon Tündér Magdáért s aranyos, gyémántos hintóján elviszi a kacsalábon forgó várkastélyba.

Ő türelmetlenül félbeszakított:

— Nem, nem így gondoltam! Lehet, hogy az első ember az lesz, aki feleségül vesz. De hátha nem az lesz? Hátha ezer oka lesz annak, hogy nem vehet feleségül, s akkor ne szeressem őt — ha szeretem, s ő is szeret engem?! És hátha én ma szeretem őt, ő is szeret engem, de holnap, egy hónap múlva, egy év múlva nem szeretjük egymást, én nem szeretem őt, vagy ő nem szeret engem? Gondolja el, milyen borzasztó lenne, ha már a felesége volnék, ő hozzám, én hozzá kötve a konvenciók ezer láncával, amiket csak botrány árán és kínosan lehet szétszakítani.

— Tizennégy éves korában a legtöbb leány érett a szerelemre. Mondjuk, hogy huszonnégy éves koráig, tíz éven keresztül vár-vár és testetlen ábrándokba fojtja a leghatalmasabb vágyat, ami az emberben él.

— És ha huszonnégy éves koráig sem megy férjhez? Meddig várjon, miért várjon? Talán reménykedjék, hogy a következő órában jön végre az a férfi, aki egy

életre feleségül veszi? Hát jöjjön, de milyen erkölcs nevében kívánják a leánytól, hogy addig, amíg a férj jön, ne szeressen? Kit csal meg vele? — Hiszen a leány független, nem mint az asszony, ki minden tettéért felelősséggel tartozik férjének, gyermekeinek!

— Ugye nevetségesnek találnák, ha egy házasulandó férfinak azt vetnék szemére, hogy szeretett már? És milyen jogon ítélnék el emiatt egy leányt? Tisztán csak a férfiak önzésének jogán!

— Jól van, Magda — állítottam meg —, és mi lesz akkor, ha a leány jön abba a helyzetbe, hogy gyermekeinek felelnie kell tetteiről?

Nagyon-nagyon komoly lett szegényke.

— Ezt nem tudom, ez a legsúlyosabb az egészben — felelte —, de higgye el, eljön az idő, mikor nem fog gondot okozni egyetlen leánynak se a legmagasztosabb női hivatás teljesítése.

— Hiszem, de mi lesz addig?

— Addig? — Ha a férfiaknak joguk van ahhoz, hogy csak akkor vállalják az apaságot, amikor akarják, a leányoknak is joguk van ahhoz, hogy csak akkor legyenek anyává, amikor akarnak. — És hogy mit szól hozzá a világ? Igen, itt van a bökkenő. Megvallom, semmi kedvem sincs ahhoz, hogy apostola és mártírja legyek az eszmének. De minek is? Nem gondolja, hogy annak a regénynek a hősnője undorító, mikor dobra veri szerelmeit? Hiszen a szerelem két embernek a legtitkosabb, legszentebb ügye, amit csak profanizálhat minden harmadiknak a jelenléte vagy tudomása. Hallotta-e, hogy jó ízlésű férj vagy feleség a szerelemtől beszélt volna, pedig az ő viszonyuk társadalmilag szentesített szerelem?! És ne higgye, hogy azt akarnám végigcsinálni, amit a párizsi kisasszony. Érthetetlen és undorító valami az, s ha csak az a szerelem, akkor inkább sohase ismerjem meg.

Megnyugtattam, hogy nem az. Valósággal lázas lett és kimerült ettől a hosszú vallomástól, mely a gyónás erejével tört ki belőle. Véget vettem hát ennek a tárgynak s mosolyogva mondtam:

— Magda, szívből kívánom, hogy minél hamarább jelentkezzék, aki valóban méltó lesz a maga szerelmére.

Sohasem hittem volna, hogy egy leányban ilyen csodálatosan fegyelmezett lélek lakhatik. Ha engem mellbe vág egy esemény vagy egy gondolat, belém ragad, cipelnem kell magammal s nem tudok tőle megválni egy pillanatra se. Kikiabál belőlem reggel, délben, este, velem van egész nap, még álmomban sem hagy nyugton és kínoz mindaddig, amíg nem valósítom meg, vagy le nem számolok vele valamiképpen. S míg ez meg nem történik, nem tudok másra gondolni, nem tudok mással törődni, lehetetlen másról beszélnem, s ha mégis megteszem, kimondhatatlan kínokat állok ki.

Ez a leány pedig, ki életének legnagyobb monológját adta elő nekem, tíz perc múlva nyugodtan beszélt Bozókyné sikerült tréfáiról, mintha előbb egy félórán keresztül gyermekmeséket olvastunk volna.

Figyeltem, mert kíváncsi voltam, hogy mi van e mögött a nyugalom mögött, de az arc, a szemek s a testnek minden mozdulata csak harmóniáról beszélt.

Ebből a leányból nem a szerelem nélküli nők oly gyakori hisztériája tört ki. Ebben a külső nyugalom mögött az egészség végtelen lelki nyugalma terjeng. Az egészségé, mely idegrángatózások nélkül meg fogja szerezni magának a szerelmet, mint valami természetes és mindenkinek kijáró adományát az életnek.

Most már tudtam, hogy a test és a lélek összhangja az, ami oly megnyugtatóan árad ennek a leánynak a hangjából, egész lényéből, s megnyugtatót engem is, mikor közelében voltam.

A nyári este költészete akaratlanul is megfogott, rég nem érzett ifjúkori érzések szálltak reám, mint a letűnt idők visszalengő szép, színes zászlócskái.

Nagyon szép volt minden. Az emberek, a fák, az ég, a felhők, a víz, a hegyek, a házak, a bogarak, melyek a lámpa körül röpködtek s az út, mit hazáig megtettem, és szép volt a szobám s az ágy, a székek, az öreg ruhásszekrény és a petróleumlámpa enyhe fénye.

És szép volt az álom, mely nesztelenül közeledett felém, hogy elcsitítsa zsongó agyamat.

Nagyon szép volt! Kár, hogy valahonnan, lelkem valami eldugott, titkos rekesztékéből egy mord, csúf és csúfondáros kobold ugrott elő, elkergette a közeledő álmot s reggelig nem hagyott aludni. A szoba sötét sarkaiból furcsa képeket hajtott elém. Magdát láttam folyton és ezer meg ezer alakban azt a bizonyos elsőt, a méltót, akire ő vár.

S mikor reggel kedvetlenül kiléptem a varázsos fényben fürdő útra, tisztán láttam, hogy a gyötrő képek miért nem hagytak nyugton egész éjszaka.

Fájt nekem az a gondolat, hogy más lehet az a várva várt férfi.

Átkozott dolog! Mikor már azt hittem, hogy minden rendben van s nemsokára minden nyugtalanságtól kitisztítva fogok Pestre visszatérni, jön ez a harmonikus nyugalommal telített leány s olyan követ dob a megcsendesedett hullámokba, hogy azok ismét toronymagasságra szökkennek fel. És hozzá ő nem is akarta ezt és nem is tudott róla!

Most jut eszembe! — Hát tényleg nem akarta, valóban nem tudta?

Egy bizonyos: ott, azon a kis fürdőhelyen nem én, hanem énemnek tizenöt évi messzeségből visszajáró lelke állott Bozóky Magdával szemben.

Mert ha én lettem volna ott, ezt cselekedtem volna:

Mikor azon a reggelen belém sajgott az a fájó gondolat, hogy Magda — és egy idegen férfi — felkerestem volna őt és azt mondtam volna neki:

— Magda! Mit szólna hozzá, ha én akarnék az a férfi lenni, akit maga vár?

Elképzelhetetlen, hogy egy nő olyan őszintén beszéljen egy férfival, mint ő velem, ha legalább rokonszenvet nem érezne az illető iránt.

Mit felelhetett volna hát?

Vagy azt, hogy az tőlem függ, vagy azt, hogy velem csak a dolog elméleti részéről kívánt értekezni — s akármilyen szavakkal is fejezte volna ki ezt, lényegében csak ez a két válasz volt lehetséges.

Ne mondd, hogy haragjában semminő választ nem adott volna!

Először is, nincs az a nő, akinek jól ne esnék, ha egy férfi illő formák között tudomására hozza, hogy szereti. Ezzel a nő még semmi kötelezettséget nem vesz magára. Elv az: imádkozhatnak akárhogyan, én majd azt fogom szeretni, akit akarok.

Másodszor pedig, Magda nagyon okos leány, aki jól tudja, hogy egy ilyen gyónás után minden férfiban felébred a hím ősi ragadozó ösztöne:

— Hátha én!

Vagy nem tudja? Mikor ezeket írom, egy pillanatra megint úgy hiszem, hogy nem tudja.

Ő passzív volt, mert akármennyire forradalmi elvei is vannak, jól tudja, hogy a nőnek legerősebb fegyvere az ügyesen játszott tartózkodás. De lehet, hogy azért volt tartózkodó, mert közömbös voltam neki, mint egy útszéli fa.

Annyi bizonyos, hogy semmit sem lehetett rajta észrevenni.

Egyetlenegyszer láttam őt úgy, mint a háborgó vulkánt, amint lelkének hullámai forró lávaként törtek elő. Azután megcsendesült, mint a dolgát végzett tűzhányó, melynek oldalán újra zöldellnek az olajfák, mosolyog felette a kék ég, s csak egy messze eső erdő megégett fáit mutatják, hogy meddig járt egyszer a láva.

Én a megégett erdővé lettem. A láva, mely egyszer hozzám ért s aztán hirtelen visszavonult, bennem égő foltot hagyott, és tüze napról napra mélyebben ette magát lelkembe.

Külsőleg minden úgy ment, mint eddig. Séták, fürdés, kirándulások, hosszú vacsorák és — semmi több. De én már nem dolgoztam. Mikor eljött az ideje a mindennapi munkának, nyugtalanul menekültem önmagam elől.

— Magdával nagyon jó barátok lettetek — ez volt a Jenő megjegyzése, és valóban: magam is igyekeztem elhíttetni magammal, hogy barátság az, ami ehhez a leányhoz mind jobban és jobban vonz. Hosszú beszélgetéseinknek semmi olyan mellézköngéje nem volt, ami annyira kicseng minden férfi és leány barátságából.

De — jó istenem — milyen kínomba került nekem, hogy magamba fojtsam azokat a szólásokat, mik igazi

hangjai lettek volna annak a viharos zeneműnek, mely bennem összevissza muzsikált!

Ha a hajára néztem, felágaskodott a lesimított, dús fekete rét azon a gyönyörű kis koponyán, s minden szála külön ontotta arcomba az illatát.

S az arca, ez az antik gemmáról lopott kis csoda, minden nyugodt vonásával ostromolt és kábított, és bőre alatt láttam forró, piros vérét, mely mint kristálygömb belsejéből a felületre izzó tűz, isteni melegséggel sugározta át hideg szépségű orrát és állát.

Csak a szája nem titkolt. A két ajak egy kicsike rezdüléssel gúnyolt, biztatott, tüzelt és lehűtött, megnyugtatót és felingerelt s parányira csukva hívott, mint egy vérpiros, kívánatos gyümölcs, majd megnyílva, mutatva a hófehér fogak két sorát, fenyegetett: Vigyázz, ne közeledj!

Nem, nem! Ez nem volt barátság! Ez már részegség volt! Halálos részegség. Az én részegségem! Ismered! Mikor, ezeribe egyszer sokat iszom, kedves vagyok, duhaj vagyok, jó vagyok, ellágyulok és álomba bódulok, mint egy kisfiú.

Mikor azonban a soknál is többet iszom, mikor mások mint hullák hevernek a bortól, én biztos lépésekkel, sápadt és merev arccal, akár egy akadémiai díszgyűlésre — elmegyek. De egy légy zümmögése, egy megzizzenő papírlap gyilkos dühre ingerelhet.

Ne félj! Itt nem zizzent az a papír. Vagy még nem voltam eléggé halálosan részeg? Pedig ez a leány itatott, itatott!

Teste kiömlött a nyári ruhákból és belém csordult, valahányszor ránéztem.

Felém könyökölt, és láttam mellén a két parányi gömböt. — Láttál-e legmagasabb ágán egy szép almafának sértetlen, fehér bőrű batulalmákat, miket még soha senki sem érintett, s láttad-e nap felőli oldalukon a leheletfinom rózsaszínt? Egy ilyen alma egy termet képes megtölteni illatával.

Nem vette észre ez a leány, hogy nézem ezeket az illatos, meleg almácskákat, nem érezte, hogy mint a nap a gyümölcsre a rózsaszínt, tekintetem úgy húzza ki

rájuk a pírt, és én a halálos részegség nyugalmaival nézem őket s alattuk a test vakító bőrét, amíg csak el nem vész a vásznak tompa fehérségében?

Nem vette észre? Vagy annyira nem jelentettem semmit a számára, hogy nem is törődött vele? — Nincs benne kacérság, vagy a kacérság legmagasabb művésze rejlik e látszólagos természetesség és nyugalom mögött?

Azt hittem, hogy előttem minden nő nyitott könyv — s ilyen kérdéseket kell feladnom magamnak és neked. Láthatod, hogy igazam van, ha azt mondom: nem én, hanem tizenöt év előtti énem, egy részegre bódult diák állott szemben ezzel a leánnyal.

Ökölbe szorult a kezem, ha arra gondoltam, hogy a tűz, melyet ezerszer el lehet oltani egy pohár vízzel, ezeregyedikszer vészes lánggal fog fellobogni ebben a lányban, s az első vidéki ficsúr, ki kéznél lesz s ki tegnap még a kávéházi kasszahölgy kegyeit éldelte, ma érinteni fogja szűz testét, holnap már biliárdpartnerének dicsekszik el vele: „Csak neked mondom el” — s holnapután egy megye beszél Bozóky Magdáról.

Bozókyné már megelégette a „flangérozást”, amint ő mondta, és csak a leányok könyörgésére jelentette ki, hogy még pár napig marad.

Egy vacsora után az erdei úton sétáltunk. Magda mellett, előttünk Jenő és a menyasszonya, hátunk mögött Bozókyné és Kuthyné. Az összeborult fák elrejtették az eget, oly sötét volt, hogy még Magdát is inkább sejtettem, mint láttam.

A jól ismert ösvényen biztosan mentünk, s néha hozzám ért a Magda karja.

Meg kellene csókolnom! — gondoltam, és már nyúltam dereka után, hogy arcára hajoljak, de nem tettem meg.

Lefojtott hangon kérdeztem:

— Mégis elutaznak, Magda?

— Valószínűleg!

És ekkor én, a realista író, a század legszentimentálisabb marhaságát mondtam ennek a leánynak:

— Ne csináljon nekem szívfájdalmakat!

Jó, hogy nem láttam az arcát, mely biztosan gúnyosan megrándult, amikor kérdezte:

— És lennének-e szívfájdalmai?

S én, mint egy óvatos szatócs, kérdéssel feleltem:

— Jónak tartaná-e, ha lennének?

Nem kaptam választ. Ostoba voltam, de legalább láttam az okát.

A Magda vallomása állott előttem, mint ledönthetetlen, hideg fal.

Beszélhetek-e én ennek a leánynak az én szerelmemről az után a gyónás után?

Nem! Ilyen főrral versenyre indulni becstelenség lett volna!

Másnap, amint találkoztunk, azt mondtam neki:

— Isten vele, Magda, utazom!

— Most mindjárt? — kérdezte, és szeme körül elféhéredett a bőre, s ebből a fehér rámából nézett reám két csodás fekete szeme, soha nem látott nagyságúra növe, megcsillanva és elhomályosodva egy pillanat alatt s elárasztva melegével az egész mindenséget, úgyhogy szertefolyt minden tárgy, csak én álltam a puszta világon, s velem szemben ez a két fekete szem. — Egy gondolat, és én is eltűnök benne.

S akkor Magda lecsukta a szemét, halvány ibolyakékkel erezett rózsaszínű felhő ereszkedett a nap elé — kezét fogtunk, s másnap Pesten voltam.

Két hétig kibírtam. Lili angyali! Már hazajöttek a Tátrából, de még a Svábhegyen laknak. Mindennap találkoztunk, s rám bámult aranyosan csillogó hajkoronája, magamban mondogattam:

— Lili szebb! Lili szebb!

De jött a két fekete szem, a két végtelen égi csoda, s — nincs mibe kapaszkodnom — esem, esem feléje.

Tovább nem megy! Lilit nem csalhatom és magam nem kínozhatom.

Látom gúnyos mosolyodat, amint megjegyzed levelemre: „Dekadens kornak fáradt gyermeke!”

Tévedsz!

A kezdődő szerelem egy darab isteni, nyers gyémánt. Aki azonnal mindent akar szerelmesétől, őrült,

mint az, aki kalapáccsal megy neki a gyémántnak s durva kézzel megtöri csodálatos fényét.

Hosszan és a művész gondjával kell csiszolni ezt a ritka drágakövet, hogy egy pillanatban, mint túlvilági csoda, varázslatosan, millió színben csillogva bódítson el ragyogásával.

Mert a beteljesülés egy pillanatnyi gyönyör, de a vágy örökké tartó szépség.

Tudom, mit akarsz felelni: A férfinak támadnia kell, a hímnek le kell győznie a nőt és ki kell erőszakolnia szerelmét.

Nem, barátom! Ezt többé nem! Én nem! Hogy ez az élő anyag törvénye — s nekem is engedelmeskednem kell?!

Igaz! Előttem röppen két légy, s hiába cikázik vilámgyorsan ide-oda a nőtény, a hím szivárványosan csillogó szárnyai mégis ráborulnak egy pillanatra! S a fajdkakas dürgése, a szarvasbikák halálos öklelődzései? Igaz, igaz!

De az emberben tudatos az isteni mozgatóerő örök lüktetése! Szerelme nem a fák és füvek öntudatlan engedelmeskedése az örökkévaló törvénynek, sem az állatok ösztönös akarása, hanem a lélek sóvárgása a végtelenbe való lendülésre.

Ez a sóvárgás zokog fel bennem:

— Hát nem tudunk mást, mint a legyek?!

Most már biztosan tudom, miért nem ostromoltam Magdát. Nem a vallomása tartott vissza ettől! Nem!

Most már tudom, hogy mit vártam! Vártam, hogy egy este, mikor fészük felé surrannak a csenedesítő fecskék, szembeülve egymással, félútig eljön kinyújtott kezem felé a keze, félútig felém hajlik a feje, az enyém-mel egyszerre nyílik meg szája, félútig lelkem felé repül a lelke, és ott, nem híva és nem kérve, először az borul össze belőlünk, ami több a természetnél.

Barátom! Ne jöjj még hozzám! Nem találnál itthon, mert holnap megyek Magdához!

Mi lesz? Csak azt tudom, hogy látnom kell azt a két fekete szemet, s ha még egyszer úgy néznek reám, le kell omlanom, s hogy meg ne semmisüljek, bele kell fogóznom annak a leánynak erős kis kezébe.